

ЦІННОСТІ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що у філософії проблема цінностей розглядається в нерозривному зв'язку з визначенням сутності людини, її творчої природи, її здатності творити світ і саму себе у відповідності з мірою своїх цінностей. Людина формує свої цінності, постійно руйнує протиріччя між сформованим світом цінностей, використовує цінності як інструмент підтримки свого життєвого світу. Ціннісний підхід до світу вимагає розгляду об'єктивної реальності як результату людського самоствердження; світ при такому підході, - перш за все реальність, освоєна людиною, перетворена у зміст його діяльності, свідомості, особистісної культури.

Метою дослідження є теоретичне дослідження цінностей крізь призму наукових досліджень та власних висновків, з'ясування питання природи цінностей, їх проблематика та обґрунтування впливу цінностей на людське буття.

Для реалізації цієї мети потрібно вирішити такі **завдання**: розкриття поняття «цінності», а також дати визначення поняттю «аксіологія»; розглянути поняття «ідеали», які є основною формою функціонування цінностей; розглянути різноманітність поглядів на природу цінностей; визначити причини проблематики загальнолюдських цінностей; встановити ряд цінностей які впливають на людське буття.

Об'єктом дослідження виступають цінності. **Предметом** – теоретичні аспекти дослідження цінностей.

Цінність – це поняття, яке вказує на людську, соціальну і культурну значимість певних явищ і предметів діяльності. Цінність є особливим типом світоглядної орієнтації людини, уявленнями, які склалися в тій чи іншій культурі про ідеал, моральність, добро, красу. Будь-які події та явища в природі, суспільстві, житті індивіда сприймаються ним не лише за допомогою науково обґрунтованих теорій, а й пропускаються через призму власного ставлення до них. Формування поняття «цінність» пройшло складний історичний шлях. Цікавим твердженням давньогрецької філософії є те, що найвищим мірилом цінності та найвищою цінністю є людина. Відома теза Протагора: «Людина є мірою всіх речей» [1, с.16].

Філософське вчення про природу цінностей, їх структуру та місце в життєдіяльності людини називається аксіологією (від гр. аксіс – цінність і логос – вчення). Аксіологія як окремий розділ філософського знання, теорія виникає значно пізніше, ніж постає проблема цінностей.

Аксіологія (грец. - цінність і - вчення) - філософська теорія цінностей, що з'ясовує якості і властивості предметів, явищ, процесів, здатних задовольнити потреби, інтереси, запити і бажання людей.

Одним із її засновників був німецький філософ Рудольф-Герман Лотце (1817-1881), який надав поняттю «цінність» категоріального сенсу, застосував як одну із визначальних характеристик цінностей (у т. ч. в етичних, естетичних концепціях) поняття «значення». Цінністю є все, що для людини значуще, має особистісний або суспільний смисл.

Основною формою, у якій функціонують цінності, є ідеали - уявлення про щось неіснуюче, уявне, досконале, бажане. У змісті ідеалів проявляються такі особливості цінностей, як надії, сподівання на краще майбутнє, очікування бажаного. Такими є ідеали всебічно розвиненої особистості або суспільства, у якому будуть задоволені всі розумні потреби людини. Ідеали як ціннісні установки виконують функцію духовних і соціальних орієнтирів, спонук до практичної діяльності людини, спрямованої на «наближення» майбутнього. Ціннісне проектування людиною своїх життєвих устремлінь у бажане майбутнє, вчення про форми і способи цього планування є одним із основних призначень аксіології. Серед усіх ціннісних механізмів людини аксіологи виокремлюють волю - вияв бажання людини здійснити свою цілеспрямовану, ціннісно визначену діяльність, спрямовану на досягнення власної мети. Згідно із вченням Шопенгауера і Ніцше, специфічною ознакою людини є не розум – а воля, тобто воля є найважливішою серед усіх цінностей [2, с.125].

Цінності за своїми функціями не лише націлені у майбутнє. Вони діють також як культурні традиції, звичаї, усталені норми, завдяки чому забезпечують зв'язок з минулим, що має особливе значення до виховання патріотичних почуттів, успадкування родинних

обов'язків в їх моральному значенні. Ціннісні уявлення регулюють поведінку людей і стосовно сучасних їм реалій, «спрямовують» її. Обираючи спосіб життєдіяльності, оцінюючи привабливість політичних стратегій, порівнюючи запропоновані суспільні моделі розвитку, громадяни визначають власну програму діяльності, моделюють певний спосіб ставлення до влади, держави, безпосереднього оточення.

Сучасна соціально-філософська література характеризується різноманітністю поглядів на природу цінностей та їх розуміння. Вони зрештою є або конкретизацією проблеми, наміченої в німецькій класичній філософії, або розробляються через протиставлення останній.

Найбільш аргументованим, поширеним і прийнятним є твердження, згідно з яким цінності є предметом потреб та інтересів людини. Цими предметами виступають речі, явища чи ідеї, думки. Кожна цінність - це факт культури. Відповідно й весь наявний ареал цінностей поділяють на матеріальні й духовні. Залежно від цього виділяють дві групи цінностей: матеріальні – це знаряддя і засоби праці, предмети і речі безпосереднього споживання; духовні – це ідеї, теорії, думки: політичні, правові, моральні, естетичні, філософські, релігійні, екологічні тощо. Залежно від ціннісного ставлення людини до світу цінності визначаються як «предметні» та «суб'єктні».

«Предметними» цінностями виступає все розмаїття предметів людської діяльності, суспільних відносин та включених до їх кола природних явищ як об'єктів ціннісного відношення. Вони оцінюються в плані добра і зла, істини чи хибності, краси чи потворності, допустимого чи забороненого, справедливого чи несправедливого тощо.

«Суб'єктні» цінності – способи та критерії, на основі яких проводяться самі процедури оцінки відповідних явищ, закріплюються в суспільній свідомості і культурі, виступаючи орієнтирами діяльності людини. Це – настанови й оцінки, вимоги й заборони, цілі та проекти, які відображаються у формі нормативних настанов [1, с. 56].

Розмаїття цінностей передбачає класифікацію за їх рівнем. Так, виділяються цінності особистості, соціальних та професійних груп, національні, загальнолюдські.

Проблема цінностей загострюється в періоди радикальних суспільних змін, коли відбувається переорієнтація, переоцінка цінностей. За таких обставин активізується потяг до вічних цінностей, які пропонують етика, культурологія, релігія, загострено сприймається девальвація моральних чеснот - справедливості, порядності, відповідальності, обов'язку. Все це надає нових стимулів до осмислення проблеми людини, яка своєю діяльністю здатна створювати або руйнувати світ цінностей. Лише людина змінює навколишнє середовище, зумовлює появу нової, незнані раніше загрози планетарного порядку - екологічну катастрофу, яка ставить під сумнів саме існування людства. Вона також збагачує систему вселюдських цінностей, утворює нові культурні багатства [3].

В наш час особливої ваги набувають загальнолюдські цінності. Вони є регуляторами поведінки всього людства, виступаючи найважливішими критеріями, стимулами і знаряддями пошуку шляхів взаєморозуміння, злагоди і збереження життя людей планети. Слід мати на увазі, що загальнолюдські цінності мають конкретно-історичний характер. Їх розуміння в античності чи в епоху Середньовіччя суттєво відрізняється від їх розуміння в сучасному інформаційному суспільстві.

Питання про загальнолюдські (вселюдські) цінності є проблематичним, неоднаково тлумачиться у різних культурно-філософських традиціях. Основою загальнолюдського є визнання значення людини, її безумовної цінності. У сучасній філософії поки що немає єдиного бачення того, що є загальнолюдськими цінностями. Немає основи, яка б давала змогу визначити єдині, загальнозначимі цінності для всіх народів, систем та культур. Спостерігається надзвичайне розмаїття думок щодо поняття «загальнолюдське».

Можна виділити деякі цінності, які, беззаперечно, є загальнолюдськими: цінність людського життя; смисл життя, добро, справедливість, краса, істина, свобода тощо; цінність природи як основи життєдіяльності людини, запобігання екологічній кризі, збереження навколишнього середовища; відвернення загрози термоядерної війни; забезпечення свободи, демократизації усіх сфер людської життєдіяльності – економіки, політики, культури тощо[4].

Однією із найвищих людських (суспільних) цінностей є свобода - особливий стан зумовленості духовної реальності; універсалія культури суб'єктивного ряду, що фіксує можливість діяльності і поведінки за відсутності зовнішнього примусу. Філософія народжувалася як свободомислення. Якщо філософія є квінтесенцією (найголовнішим, найсуттєвішим) культури, то свобода - душею філософії. Смыслоутворювальною основою

реального людського буття є аксіологічні чесноти, вони визначають характер світо-ставлення особистості, зумовлюють його оптимістичну чи песимістичну спрямованість, що на сьогодні має важливе значення. Невипадково чимало сучасних філософів вважають, що проблематика цінностей виходить на передній план серед всіх філософських напрямів ХХ-ХХІ ст. [5].

Висновок. Людина, виходячи із своїх потреб та інтересів, завжди належно оцінює те, з чим має справу. Оскільки все піддається оцінці (в тому числі й сама людина), наше ставлення до світу завжди є оціночним. Відповідно оцінка може більш-менш вірно відображати предмет (процес чи явище) або не відповідати об'єкту, набуваючи різних значень. Отримання істинної інформації нерозривно пов'язане з цінностями пізнання, особливо наукового. Звідси, у нашому світогляді наукове пізнання і ціннісне відношення до світу знаходяться у нерозривній єдності, обумовлюючи один одного. Цінності відіграють важливу роль в житті людини і суспільства. Цінності є невід'ємною складовою духовного життя людини, обґрунтовують ідеали і норми, єднають суспільство духовно. Суттєві ознаки цінностей дають можливість розуміти їх як накопичення зразків людських історичних самовиявлень, а тому цінності, створені людиною постають своєрідною умовою збереження людськості в ході історичного процесу. Сьогодні, коли інтереси людства потребують планетарного підходу до розв'язання світових проблем, філософія має інтегрувати основні досягнення й цінності людської культури. Це може здійснюватися лише на основі універсального мислення, на яке спроможна тільки філософія. Ось чому без філософії не обійтись людині, яка мислить, творить, відповідає за майбутнє нашої планети.

Література

1. Здравомислов О.Г. *Потреби. Інтереси. Цінності* / О.Г.Здравомислов. – Москва: 1999. – 237с.
2. *Філософія: навч.пос./Гончарук Т.В., Шумка М.Л., Джугла Н.В.* – Тернопіль: Підручники і посібники, 2016. – 416 с.
3. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1087070452085/filosofiya/filosofska_teoriya_tsinnostey_aksiologiya
4. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pidruchniki.com/13731120/filosofiya/problema_tsinnostey_filosofiyi
5. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pidruchniki.com/16420711/filosofiya/tsinnosti_rol_zhitti
6. *Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації: монографія* / Гончарук Т. В., Гнаевич Н. В., Гурик М. І., Рудакевич О. М., Томахів В. Я., Чигур Р. Ю., Шумка М. Л.; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – 255 с.